

OF İLÇE JANDARMA KOMUTANLIĞI NEZARETHANELERİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor

No: 2024/3

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 11/1/2024 tarih ve 2024/56 sayılı kararıyla oy birliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iii
I. GİRİŞ.....	1
II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER.....	2
III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER.....	6
A. Değerlendirme.....	6
B. Tavsiyeler.....	6
1. İlçe Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler.....	6
2. Trabzon İl Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiye.....	7

KISALTMALAR

- AIÖK** : Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
- cm** : Santimetre
- CMK** : Ceza Muhakemesi Kanunu
- OPCAT** : İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
- TIHEK** : Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
- UÖM** : Ulusal Önleme Mekanizması

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK): 20/4/2016 tarihli 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'ın 1'inci maddesine göre Protokolün amacı: *“bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*

3. 6701 sayılı Kanun'un 9/1-ı maddesi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun'un 2/1-k bendi uyarınca UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.

4. Suç işlediği şüphesi somut delillerin varlığı ile kuvvetle muhtemel olan kişinin kolluk kuvvetleri tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin genel hükümler 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) düzenlenmiştir. CMK'nın 99'uncu maddesine göre; *“gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddi koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kuralların yönetmelikle gösterileceği”* hükme bağlanmıştır.

5. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmelik'in 4'üncü maddesi mucibince

nezarethane; “*şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

6. 6701 sayılı Kanun’un 9/1-j bendine göre; Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görev ve yetkisini haiz olduğu hükme bağlanmıştır.

7. Anılan görevin icrası kapsamında, 3/5/2023 tarihinde Of İlçe Jandarma Komutanlığı nezarethanelerine **habersiz** bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları..., Psikolog ... ile talep üzerine görevlendirilen bir psikolog ve bir hekim yer almıştır.

8. Ziyaret ilk olarak Of İlçe Jandarma Komutanı ile yapılan görüşmeyle başlamıştır. Görüşmede; TIHEK Heyeti tarafından, UÖM görevine, ziyaretin amacına ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiş, Of İlçe Jandarma Komutanlığı ile ilgili genel bilgiler edinilmiştir. Görüşmenin ardından Heyet, Of İlçe Jandarma Komutanlığı bünyesindeki nezarethane odalarını incelemiştir. Ziyaret, Komutan ile yapılan son görüşme ile sonlandırılmıştır.

9. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 9/1/2023 tarihli ve 2023/03 sayılı Kurul kararı ile Başkanlık Makamınının 26/4/2023 tarihli ve 21953 sayılı oluruna istinaden Of İlçe Jandarma Komutanlığına¹ 3/5/2023 tarihinde gerçekleştirilen ziyaret neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

10. Of İlçe merkezine iki kilometre uzaklıkta bulunan Komutanlık hizmet binası, 16/11/2020 tarihinde faaliyete geçmiştir.

11. Binanın her iki giriş kapısında da engelli bireylerin binaya erişimini sağlayan engelli rampası ve bina içerisinde asansör mevcuttur. Nezarethane, engelli bireyler için erişilebilirdir.

12. Komutanlık hizmet binasında tek kişi kapasiteli dört nezarethane odası bulunmakta olup odalar, binanın giriş katında yer almaktadır. İdare, nezarethane kapasitesi üzerinde tutulan olması durumunda Cumhuriyet savcısının talimatı alınarak Of İlçe Emniyet Müdürlüğüne ait nezarethanenin kullanıldığını belirtmiştir.

¹ Bundan sonra kısaca Komutanlık veya İdare olarak ifade edilecektir.

13. Oda ölçüleri standart olup odaların her biri 340 santimetre (cm) yüksekliğe ve 335x400 cm en ve boya sahiptir.

14. Ziyaret sırasında nezarethanede tutulan olmadığı görülmüştür. Nezarethanede en son tutulananın ziyaret tarihinden 2 gün önce kaldığı anlaşılmıştır.

15. İdare, yabancı uyruklu kişilerin tutuklanmadıkları sürece nezarethaneye alınmadıklarını ve yakında geri gönderme merkezi olmaması sebebiyle asayiş odalarında bekletildiklerini belirtmiştir. Ayrıca, yabancı uyruklu kişilerin yapılan tüm adli işlemlerinde adliyede kayıtlı bulunan tercümanlardan destek alındığı bilgisi verilmiştir.

16. İdare, nezarethanedeki odalardan ikisinin (1 ve 2 No.lu odalar) kadın tutulanlara, diğer iki odanın ise (3 ve 4 No.lu odalar) erkek tutulanlara tahsis edildiğini belirtmiştir. Ancak, oda girişlerinde odanın hangi cinsiyet grubuna ait olduğunu belirten yazı/tabela olmadığı görülmüştür.

17. Nezarethane odalarında sabit ve dayanıklı oturma yeri bulunmaktadır. Oturma yerlerinin yumuşak şilteyle kaplı ve tutulanların rahatlıkla oturabileceği ve uyuyabileceği özelliğe sahip olduğu gözlemlenmiştir.

18. Battaniye ve yastıkların bir kısmının odaların dışında bulunan bir dolapta hazır bekletildiği ancak dolapta nezarethane kapasitesi kadar battaniye ve yastık olmadığı gözlemlenmiştir. Battaniye kenarlarının tutulanların intihar girişiminde bulunmasını önlemek amacıyla çıkarılmış olduğu ve temiz görüldüğü fakat yastıkların kılıfsız olduğu ve temiz olmadığı görülmüştür. İdare, diğer battaniye ve yastıkların depoda tutulduğunu ve ihtiyaç halinde tutulanlara verildiğini ve yastıklara tutulanların kendilerine zarar verme girişimlerini önlemeye yönelik olarak kılıf takılmadığını belirtmiştir. Depodan sorumlu personelin izinde olması sebebiyle depoya girilememiştir. Ancak, ziyaret sonrası İdare tarafından gönderilen fotoğraflardan Komutanlıkta yeterli sayıda battaniye ve yastık olduğu anlaşılmıştır. Odalarda bulunan güvenlik kamera kayıtlarında yapılan incelemede ziyaret tarihi öncesinde en son tutulana ilişkin görüntüler incelenmiş; tutulan kişiye battaniye ve yastık verildiği görülmüştür.

19. Her bir nezarethane odasında, etrafı ortalama 140 cm yüksekliğinde duvarla ayrılmış ve içerisinde tuvalet, lavabo ve duş alanının olduğu en ve boy ölçüleri 115x227 cm olan bir bölüm bulunmaktadır. Odaların birinde söz konusu bölüme ait kapının kapanmadığı görülmüştür. Bölümlerde yapılan incelemede musluklardan sıcak suyun aktığı ve genel olarak tuvalet ve banyoların temiz olduğu gözlemlenmiş ancak lavabo, tuvalet ve duş alanında tuvalet kâğıdı, kağıt havlu, sabun, şampuan gibi hijyen malzemeleri bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, odalarda bulunan güvenlik kameralarının, söz konusu bölümlerin duvar ve kapılarının

alçak olmasından ötürü duş alanının kullanılması durumunda tutulanların mahremiyetine zarar verebilecek şekilde kayıt aldığı incelenen güvenlik kamera kayıtlarından anlaşılmıştır.

20. Nezarethanede havalandırma demir parmaklıklı oda kapıları aracılığı ile sağlanmaktadır. Odaların kapılarının önünde ve koridorlarda havalandırma pervazlarının bulunduğu ayrıca odaların bulunduğu kat koridoru girişlerinden odaların hava aldığı gözlemlenmiştir.

21. Odaların dışındaki giriş koridorlarında kalorifer petekleri ve klima olduğu görülmüştür. Odaların ısınmasının kalorifer ve klimalar ile sağlandığı belirtilmiştir.

22. Odalar koridorlarda yer alan yapay aydınlatmalar ve odalarda bulunan pencereler vasıtasıyla içeri giren doğal ışıkla aydınlatılmaktadır. Odaların aydınlık olduğu ve yeterli doğal ışık aldığı gözlemlenmiştir.

23. Odaların her birinde acil durum butonuyla birlikte tutulanların personelle iletişim kurmasına imkân veren diyafon mevcuttur. Ziyaret Heyeti tarafından buton ve diyafonlar test edilmiş ve söz konusu aygıtların çalıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca, İdare nezarethanede tutulanları karşıdan görebilecek şekilde yirmi dört saat esasına göre nöbetçi personel görevlendirildiğini ifade etmiştir.

24. İdare, talep eden tutulanlara mescitte bulunan seccadelerden verildiğini belirtmiştir.

25. Nezarethanede tutulanların sabah, öğle ve akşam olmak üzere günlük yemek ihtiyaçları Komutanlık tarafından iâşe bedeli çerçevesinde bütçeden karşılanarak temin edilmektedir. İdare, tutulanlara yakınları tarafından getirilen yemeklerin de verilebildiğini, tutulanların içme suyu ihtiyaçlarının ise nezarethane girişinde bulunan soğuk su sebilinden karşılandığını ayrıca talep halinde tutulanlara kantinden şîşe su verildiğini belirtmiştir.

26. İdare, çocuk tutulan olması durumunda tutulma işleminin tutulan çocuğun anne, baba veya vasisine derhal bildirildiğini, çocuk tutulanların ifadesi alınırken müdafinin hazır bulundurulduğunu, çocuk ile ilgili işlemlerde sivil araç ve sivil personel görevlendirildiğini ayrıca çocuğun alıkonulma işlemlerinde çocuğa kelepçe takılmadığını ifade etmiştir.

27. İdare, nezarethane odalarının altı ayda bir düzenli olarak ilaçlandığını belirtmiştir.

28. Nezarethanenin fiziksel koşullarının genel olarak iyi, nezarethane odalarının ferah, temiz ve aydınlık olduğu gözlemlenmiştir.

29. Nezarethanede yangın tüpleri ve odalarda yangın-duman sensörleri bulunduğu, tüplerin kontrollerinin düzenli olarak yapıldığı ve son kullanma tarihlerinin geçmediği görülmüştür.

30. Komutanlıkta bir müdafî görüşme odası bulunmaktadır. Odada sandalye/ masa gibi eşyaların bulunduğu ve odanın içeride konuşulanların dışarıdan duyulmayacak şekilde tasarlandığı görülmüştür.

31. Komutanlıkta bulunan teşhis odası incelenmiş, odada kamera bulunmadığı ve odanın teşhisin yapıldığı odayı görebilecek camlı bir duvarla diğer odadan ayrıldığı görülmüştür.

32. Komutanlıkta, 1 ifade alma odası bulunmaktadır. Odada yapılan incelemede odada masa ve sandalyeler ile güvenlik kamerası olduğu görülmüştür.

33. Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defter kayıtlarının görevli Cumhuriyet savcısı tarafından düzenli olarak incelendiği görülmüştür. Heyet tarafından, deftere ilişkin yapılan detaylı incelemede, defter kayıtlarının genel olarak düzenli olarak doldurulduğu ancak bazı tutulanların nezarethaneden çıkarılma tarih ve saatinin deftere yazılmadığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili olarak İdare, defter dışında jandarma nezarethane kayıt sistemine de tüm işlemlerin elektronik olarak kaydedildiğini; defter kayıtlarının düzenli olarak tutulmasına karşın bazı kısımların doldurulmasının unutulabildiğini belirtmiştir. Yapılan incelemede nezarethane kayıtlarının elektronik ortamda da tutulduğu ve burada herhangi bir eksiklik bulunmadığı tespit edilmiştir.

34. Odaların giriş kısmında ve odaların içinden tutulanlar tarafından okunabilecek uzaklıkta Türkçe Nezarethane Talimatı ile Türkçe, Almanca, İngilizce ve Fransızca dillerinde Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına Göre Yakalanan/Gözaltına Alınan Şahısların Hakları Bilgilendirme Formlarının asılmış olduğu görülmüştür.

35. Nezarethanede, biri nezarethane girişini ve dördü nezarethane odalarının içerisini kayıt altına alan toplam beş güvenlik kamerası bulunmaktadır. İdare, binada güvenlik kamera kayıtlarının kesintisiz olarak alınmasına imkân veren jeneratör bulunduğunu ve güvenlik kamera kayıtlarının sadece sistem odasından izlenebildiğini belirtmiştir. Sistem odasında yapılan incelemede, güvenlik kameralarının gece görüşlerinin net olduğu, kör noktaya sebep olmayacak şekilde ve 7 gün 24 saat esasına göre kayıt yaptıkları, kayıtların geriye dönük izlenmesinde sorun olmadığı ve geriye dönük olarak yaklaşık 11 ay süreyle izlenebildiği görülmüştür. İdare, tutulanlara ait güvenlik kamera kayıtlarının beş yıl süreyle saklandığını belirtmiştir.

36. İdare, Komutanlıkta yeteri kadar erkek personel ile iki kadın personelin görevli olduğunu, ihtiyaç halinde İl Jandarma Komutanlığı tarafından talep edilen kadar kadın personel görevlendirmesinin yapıldığını ifade etmiştir. Ziyaret tarihinde kadın personelden birinin izinli olması diğer personelin ise henüz göreve başlamaması sebebiyle Komutanlıkta kadın personel

bulunmadığı görülmüş olup bu durumun kadın tutulan olması durumunda hizmetin aksamasına veya gereken şekilde yapılamamasına neden olabileceği değerlendirilmiştir.

37. İdare, görevli personelin personel yıllık eğitim müfredatında; insan hakları, işkence ve kötü muamele ile hassas gruplara mensup bireylerle iletişim konularının yer aldığını ayrıca eğitim devresinde de personele bu yönde eğitim ve seminerler verildiğini belirtmiştir.

III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Değerlendirme

38. TIHEK'in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek iletişim doğrultusunda iş birliği esasına dayanmaktadır. Bu çerçevede, Komutanlık personelinin ziyaret esnasında gösterdiği iş birliğine açık tutumu Ziyaret Heyeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

B. Tavsiyeler

1. İlçe Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiyeler

39. Nezarethane odalarının girişinde odaların hangi cinsiyet grubuna tahsis edildiğini belirten işaret ve tabelaların olmadığı göz önünde bulundurularak odaların girişlerine hangi cinsiyet grubuna tahsis edildiklerine ilişkin işaret veya tabelaların asılması,

40. Odalarla aynı katta bulunan dolapta nezarethane kapasitesi kadar temiz battaniye ve yastığın hazır bulundurulması ve bunların kullanım durumuna göre düzenli olarak temizlenmesi,²

41. Kapanmayan lavabo, tuvalet ve duş alanı giriş kapısının tamir edilmesi ve odalarda bulunan güvenlik kameralarının açısının duş alanlarını kayıt altına almayacak şekilde ayarlanması,³

² Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (AİÖK)'ne göre; "(...) nezarete gece kalmak zorunda olan kişilere temiz şilte ve battaniye verilmelidir. (...)" Bkz. AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) - Rev. 2010, s. 7, para. 42.

³ "(...) nezaretteki kişiler mahremiyete uygun şartlarda tuvalet imkânına ve yıkanmak için uygun şartlara sahip olmalıdır. (...)" Bkz. AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) - Rev. 2010, s. 13, para. 47.

42. Lavabo, tuvalet ve duş alanı kısmında tuvalet kâğıdı, kağıt havlu, sabun ve şampuan gibi hijyen malzemeleri bulundurulması,⁴

43. Nezarethaneye Alınanların Kaydına Ait Defterin eksiksiz bir şekilde doldurulması hususuna dikkat edilmesi,⁵

44. Odalara asılmış olan Nezarethane Talimatı ile Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına Göre Yakalanan/Gözaltına Alınan Şahısların Hakları bilgilendirme formlarının bölgede daha ziyade Arapça, Farsça ve Gürcüce dili konuşan yabancılar olduğu göz önünde bulundurularak bu ilave dillerle çeşitlendirilmesi, anılan formların ve Nezarethane Talimatı dışında tutulanları bilgilendirici broşür, kitapçık, form gibi materyallerin şahısların anlayacakları dillerde görünür yerlere asılması-yerleştirilmesi,⁶

2. Trabzon İl Jandarma Komutanlığına Yönelik Tavsiye

45. Komutanlıkta sürekli olarak en az bir kadın personel bulundurulmasının temin edilmesi,⁷

hususları tavsiye edilmektedir.

⁴ “(...) Nezaretteki kişiler gerektiğinde temiz ve düzgün şartlarda doğal ihtiyaçlarını karşılayabilmeli ve uygun yıkanma imkanlarına sahip olmalıdır. (...)” Bkz. AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) - Rev. 2010, s. 8, para. 42.

⁵ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmelik’in “Nezarethaneye alınanların kaydına ait defter” başlıklı 12’nci maddesinde; “Gözaltı işlemleri nezarete alınanların kaydına ait deftere yazılmak suretiyle tespit edilir. Denetime tâbi olan bu defterde: (...) c) Giriş işlemleri; 1) Yakalamanın yeri, tarihi ve saati, 2) Giriş tarihi ve saati, (...) e) Çıkış işlemleri; 1) Çıkarıldığı tarih ve saat, (...) belirtilir.” hükmü yer almaktadır.

⁶ “(...) nezarete alınan kişilere gecikme olmadan ve anladıkları bir dilde hakları konusunda sarih olarak bilgi verilmesi şarttır. (...)” Bkz. AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) - Rev. 2010, s. 15, para. 44.

⁷ “Kadın ve erkek personel olması, üst arama gibi cinsiyet açısından hassas olan işlerin yapılmasında doğru personelin kullanılmasını da mümkün kılar. CPT bu bağlamda, yaşı ne olursa olsun özgürlüğünden mahrum edilen kişilerin sadece aynı cinsiyetten personel tarafından aranması gerektiğine ve (...) soyunmasını gerektiren türdeki aramaların diğer cinsiyetten olan gözaltı personelinin göremeyeceği bir yerde yapılması gerektiğine dikkat çeker; bu prensip çocuklar söz konusu olduğunda özellikle uygulanmalıdır.” Bkz. AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) - Rev. 2010, s. 73, para. 26.